

СОЦІАЛЬНО-АНТРОПОЛОГІЧНІ ІДЕЇ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX СТОЛІТТЯ) ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Загородня Алла Анатоліївна
доктор педагогічних наук, доцент,
головний науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

Вступ. На сучасному етапі реформування життя суспільства висунуто високі вимоги до системи освіти, існує нагальна потреба не тільки в ретельній фаховій підготовці молоді, але й у розширенні світогляду, сучасного професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських цінностей. У процесі отримання освіти особистість знайомиться з тим, що принцип пріоритету загальнолюдських цінностей закладено в стратегію і тактику реформування системи освіти. Нова ієрархія цінностей, у якій загальнолюдське стоїть на першому місці, – методологічна ідея, закладена в національні закони, концепції, програми у сфері освіти й виховання.

Метою роботи є проблема осмислення соціально-антропологічних ідей в українській філософії як основи національного виховання другої половини XIX століття.

Матеріали та методи. Для визначення теоретичних основ обраної проблеми опрацьовано джерельну базу досліджуваного періоду, філософську, психологічну та історико-педагогічну літературу.

Результати і обговорення. В основу національного виховання мають бути покладені принципи гуманізму, демократизму, культурної відповідальності, толерантності, спадкоємності поколінь. Українська концепція «*філософії серця*» становить сутнісну основу національної свідомості, представляючи саме український філософський гуманізм. В українській

культури визначальним *архетипом* є «Світло». Так, образи вогню та світла ідентифікуються як відповідні самому життю, сенсу і мудрості. У творчості таких українських письменників, як: Г. Сковорода, Т. Шевченко, Л. Українка, М. Коцюбинський, В. Винниченко - архетипи вогню та сонця означають відродження, серце, сили людського духу, страждання та боротьби, любові, просвіти, життя. Зазначимо, що архетип «Світла» тісно взаємопов'язаний із архетипом «Храму» – це святині, що людиною сповідаються. «Храм» містить в собі українську духовність, сакральний вимір буття і, звичайно, мораль. Українська духовність пов'язана з православною традицією, яка ґрунтується на етиці православ'я. Мудрість як *Софія* є основою і Храму, і Світла – це цілісність світу, божественна впорядкованість.

Аналізуючи погляди наших попередників-учених освітян, зокрема письменника Михайла Коцюбинського бачимо наскільки глибоко була освічена тогочасна інтелігенція, яка боролися за націоналізм незважаючи на всі об'єктивні чинники і перешкоди, яке життя невблаганно брало своє і в кінці XIX – на початку XX ст. серед українства, що перебувало в складі Російської імперії. Суспільний рух, який утворився влітку 1891 р. на могилі Т. Шевченка, в Каневі національно-свідомими студентами стали називатися «Братство тарасівців». Це було таємне товариство – ідеологами якого були Іван Липа, Борис Грінченко та Михайло Коцюбинський.

Основними їхніми вимогами були: *широка автономія України, захисту соціальних та культурних прав її народу, критикувати старше покоління українофілів за аполітичність і культурну обмеженість*. Як відомо, у 1900 р. в Харкові відкрилася перша політична партія в Наддніпров'ї – Револуційна українська партія (РУП). Згодом з'явилася низка партій, частина з яких утворилася з груп, які вийшли з РУП. Це Українська народна партія (1902) на чолі з М. Міхновським, Українська соціал-демократична спілка (1905) на чолі з Меленевським. Також у 1905 р. основна частина РУП на чолі з М. Поршем, В. Винниченком, С. Петлюрою перетворилася на Українську соціал-демократичну робітничу партію. Зазначимо, що вона мала вплив переважно в

інтелігентських колах і серед робітників різних дрібних підприємств Правобережжя. Крім того, у 1904 р. виникли партії демократично ліберального спрямування, зокрема, Українська демократична партія на чолі з Є. Чикаленком. Велике значення мало те, що восени того ж року окремі члени УДП, які вийшли з неї, поклали початок новій – Українській радикальній партії (УРП), лідерами якої стали Б. Грінченко і С. Єфремов. А вже, через рік, восени 1905 р. обидві партії об'єдналися в Українську радикально-демократичну партію (УРДП), так у 1907 р. появилися групи українських соціал-революціонерів (есерів) [1, с. 89]. Власне, все це несе величезний внесок вченими того часу такими як Б. Грінченко і С. Єфремов та є прикладом для сучасників. Оскільки на сучасному етапі реформування життя суспільства висунуто високі вимоги до системи освіти, існує нагальна потреба не тільки в ретельній фаховій підготовці молоді, але й у розширенні світогляду, сучасного професійного мислення, високої освіченості, індивідуального усвідомлення значення загальнолюдських цінностей. У процесі отримання освіти особистість знайомиться з тим, що принцип пріоритету загальнолюдських цінностей закладено в стратегію і тактику реформування системи освіти. Нова ієрархія цінностей, у якій загальнолюдське стоїть на першому місці, – методологічна ідея, закладена в національні закони, концепції, програми у сфері виховання й освіти. Саме гуманізація виступає як складова сфери формування майбутнього професіонала, забезпечуючи всебічний розвиток особистості. Виходячи з того, що нині, ще більше, ніж раніше, на молоде покоління покладаються надії, пов'язані з подальшою долею України, владним структурам доцільно зосередити увагу на реалізації молодіжної державної політики. Серцевиною такої багатофункціональної політики повинне стати формування у молоді всіх національностей високих гуманістичних і патріотичних почуттів. Отже, антропологічний підхід повинен забезпечити ефективний розвиток освітніх систем, якщо вони будуть спиратися на такі принципи саморозвитку: – принцип відповідності педагогічного впливу природі дитини; – принцип культуро відповідності: культура виховання і виховання культурою; – принцип соціо-

відповідності – створення сприйнятливих соціальних умов для успішного розвитку і саморозвитку дитини; – принцип амбівалентності – організація педагогічного впливу, який узгоджено з мінливими природними та внутрішньо-особистими умовами; – принцип гуманізму у вихованні. На підставі цих принципів освітні системи ХХІ століття реалізують головну форму антропологічного підходу до завдань освіти: учень не готується до життя, він вже живе тут і зараз. Тому можна вважати фактом існування педагогічної антропології, що окреслюється як орієнтація на відгалуження педагогічних наук про детермінацію процесу виховання людини, як сукупність педагогічно-філософських міркувань, головною метою яких є з'ясування ролі чинників біологічних, суспільних, культурних і свідомісних у становленні людської особистості та з основною вимогою *захисту соціальних та культурних прав народу України*.

Підсумок. Таким чином, становлення соціально-антропологічних ідей освіти і виховання особистості другої половини ХІХ століття є одним із способів гуманізації освіти і виховання, зокрема укорінення особистісно-орієнтованого навчання яке дало можливість по-новому визначати освітні функції як креативні та гуманістичні. Вони дають змогу готувати молодь до зміни існуючої дійсності і створення кращої, яка більшою мірою втілювала б у собі гуманістичні цінності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Кремень В. Філософія історичного дискурсу в час політизації історії та історизації політики // *Політичний менеджмент*, № 2, 2009. С. 26–45.